

Биљана Стикић

Природно-математички факултет
Универзитет у Новом Саду

UDK - 371.3::81'243(497.11)"1918/1941"

371.3::811.133.1(497.11)"1918/1941"

373.5(497.11)"1918/1941"

DOI: 10.5937/nasvas15023575

Прегледни рад

НВ год. LXIV 2.2015

Примљено: 14. 01. 2015.

Прихваћено за штампу: 20. 03. 2015.

НАСТАВА СТРАНИХ ЈЕЗИКА И СРЕДЊЕ СТРУЧНО ОБРАЗОВАЊЕ У СРБИЈИ ТОКОМ МЕЂУРАТНОГ ПЕРИОДА

Апстракт *У раду је анализирана настава страних језика, пре свега француског, с аспекта наставе језика струке која се одвијала у државним средњим стручним школама међуратне Србије. Истраживање је извршено на корпусу наставних планова и програма, релевантних докумената и уџбеника француског језика објављених у поменутом периоду. Тадашње просветне власти још увек нису употребљавале терминологију којом би означиле наставу страног језика струке као посебну област општег страног језика, али програмски садржаји показују да је она умногоме имала такве карактеристике. Када је реч о француском језику у грађанским школама, он је тек крајем тог периода, током последње две године образовања, програмски био оријентисан ка струци, путем увођења стручних израза и текстова из области индустрије, пољопривреде и занатства, док су врло ретки уџбеници само тематски подржавали та упутства. Садржаји струке у трговачким и техничким школама били су прецизирани и постепено увођени, тако да је у завршним годинама целокупна настава страног језика имала карактеристике наставе језика струке, уз употребу уџбеника ускостручних садржаја. Француски језик предаван у учитељским школама постао је језик струке у завршним разредима у којима су употребљавана изабрана дела педагошке тематике, као и наменски редигован уџбеник са текстовима из традиционалне и савремене педагогије и психологије.*

Кључне речи: *страни језик струке, средњошколско образовање, Србија.*

FOREIGN LANGUAGE TEACHING AND SECONDARY VOCATIONAL TRAINING IN SERBIA DURING INTERWAR PERIOD (1918 – 1941)

Abstract *The paper presents an analysis of foreign language teaching, primarily French, from the aspect of language for specific purposes (LSP) performed in state secondary vocational schools in the interwar period in Serbia. Teaching curricula, relevant documents and French textbooks from that period were analyzed. The educational*

authorities of the time still did not use terminology by which the teaching of a foreign language would be denoted as a separate area of general foreign language, but curricular contents show that it did have these characteristics to a considerable extent. When the French language in comprehensive schools is considered curricular requirements were to orient teaching, in the last two years of teaching, near the end of the examined period, towards professions and introduce specific terminology and texts in the fields of industry, agriculture and craftsmanship, but only few textbooks supported these instructions. Curricular LSP contents in commercial and technical schools were precise and gradually introduced, so that in final years foreign language teaching had the characteristics of LSP supported by highly specialized textbooks. In teacher colleges LSP French was taught in final years using a selection of pedagogic themes and appropriately revised textbooks containing texts from traditional and contemporary pedagogy and psychology.

Keywords: *foreign language for specific purposes, secondary education, Serbia.*

ПРЕПОДАВАНИЕ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ И СРЕДНЕЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В СЕРБИИ В ТЕЧЕНИЕ МЕЖВОЕННОГО ПЕРИОДА

Резюме *В статье анализируется преподавание иностранных языков, в первую очередь французского, в государственных средних профессиональных школах и училищах в период между двумя мировыми войнами в Сербии. Исследование проведено на основе планов и программ обучения, учебников французского языка, опубликованных в этом периоде и соответствующих документов. Хотя в то время еще не использовали терминологию, которая применяется в преподавании иностранного языка специальности как особой области общего иностранного языка, содержание программ обучения показывает, что оно в значительной степени имело такие характеристики. Когда речь идет о французском языке в гражданских школах, в конце этого периода, программные содержания в последние два года обучения были ориентированы на специальность путем введения терминов и текстов из области промышленности, сельского хозяйства и торговли, в то время как редкие учебники тематически поддерживали эти инструкции. Содержания с учетом специальности в технических школах были выделены и помещены в последние годы обучения, в которых обучение иностранным языкам имело в полностью характеристики обучения языку специальности. Преподавание французского языка в педагогических училищах имело характеристики обучения языку специальности в последних годах учебы когда использовали избранные педагогические темы и тексты по традиционной и современной педагогике и психологии.*

Ключевые слова: *язык специальности, среднее образование, Сербия.*

Увод

Настава и учење страних језика, како у развијеним деловима света тако и код нас, релативно дуго су предмет темпорарних али и континуираних научних истраживања фокусираних на један посебан аспект ове врсте наставе. Реч је о домену интересовања методике наставе страних језика¹ која за предмет има страни језик струке, његову школску и ваншколску наставу, садржаје, методе, педагошко-психолошке, лингвистичке, културне и друге феномене који директно или индиректно детерминишу процес учења. У оквиру образовног система Републике Србије, на садржајима страног језика струке нарочито се инсистира на високошколском нивоу, односно на језички нематичним факултетима, док се у средњим школама садржаји струке у форми термина и одабране стручне тематике уводе постепено. Овај домен наставе језика добио је код нас нарочиту важност са покретањем међународне годишње конференције *Језик струке*, али и са оснивањем посебних, факултетских центара за методiku наставе страних језика струке.² У научним и стручним радовима нису, међутим, ретке несугласице у вези с називом предмета ове области методике и употребом термина и термилошких синтагми као што су *језик струке*, *стручни језик*, *језик науке*, *технички језик*, *жаргон професије* итд. Објашњење појављивања ових термилошких варијетета налази се у комплексности датог феномена, те свака тенденција ка симплификацији њиховог значења одражава, у ствари, неразумевање есенцијалне компоненте комуникације (Șerbănescu, 2013). С обзиром на важност коју је овај домен наставе добијао током неколико последњих деценија, истицане су бројне концептуализације и дефиниције појма језик струке. Међу њима, ипак, нема нарочито значајних разлика, тако да се може констатовати да језик струке представља генеричко изражавање како би се означио језик који се користи у ситуацијама усмене и писмене комуникације које имплицирају трансмисију информација из посебног домена искуства (Galissou & Coste, 1976), као и да је то природни језик који се сматра вектором специјализованих знања (Lerat, 1995) и лингвистички подсистем који окупља лингвистичке специфичности из једног одређеног домена (Dubois et al., 2002).

Управо је ова област методике наставе страних језика, односно француског као страног језика, предмет истраживања у нашем раду који има за циљ да покаже да су развојне форме наставе страних језика струке биле заступљене и на средњошколском нивоу образовног система међуратне Србије, те да се на тај начин потврди констатација о еволуцији ове врсте наставе у Европи (Mangiante &

1 У научном и стручном дискурсу методичара француског као страног и матерњег језика употребљава се термин *дидактика* (Didactique du français langue étrangère) уместо термина *методика наставе*. То је случај и у једном новом уџбенику који се користи на универзитетима у Србији. В. Шотра, Т. (2010). *Дидактика француског као страног језика*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.

2 Један такав центар активан је и на Природно-математичком факултету Универзитета у Новом Саду.

Richer, 2014). За објективни приступ датој проблематици, која се може сматрати уско зависном од проблематике наставе француског као општег страног језика, било је неопходно упознати контекст наставе у међуратној Србији, односно резултате претходних релевантних истраживања (Stikić, 2007), с обзиром на чињеницу да тема до данас није била проучавана. Корпус средњошколских наставних планова и програма, других релевантних докумената и уџбеника (француског језика) објављених за потребе наставе у државним средњим стручним школама Србије, као саставног дела Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевине Југославије, проучен је применом аналитичко-дескриптивне и историјске методе са циљем да се одговори на следећа питања:

- како је био означен и дефинисан страни језик струке,
- како су дефинисани циљеви увођења наставних садржаја струке,
- које су карактеристике програмских садржаја језика струке,
- које су карактеристике уџбеничких садржаја француског језика струке
- како су одређене потенцијалне форме стручне обуке наставника.

Подсетићемо укратко да француски језик има релативно дугу традицију у образовном систему Србије. Крајем 30-их година XIX века уведен је на крагујевачки Лицеј, а 1850. године постао је и наставни предмет у Војној школи у Београду, са образложењем да су војне науке најбоље развијене у Француској, као и да је војна терминологија заснована претежно на француском језику (Stikić, 2009a). Убрзо потом постао је наставни предмет и у Првој београдској гимназији, а с оснивањем трговачких школа и ширењем мреже гимназија статус француског језика био је све бољи, пре свега у односу на немачки језик. Обезбеђивање развоја наставе путем формирања наставног кадра било је дефинитивно омогућено школске 1896/97. године с оснивањем Семинара за француски језик и књижевност на Филозофском факултету у Београду и прецизирањем критеријума о полагању државних професорских испита (Stikić, 2005). Први светски рат представља значајну прекретницу за историју образовања Србије, између осталог, и због чињенице да се неколико хиљада ученика и студената, организовано избеглих из Србије, образовало на франкофоним подручјима, пре свега у Француској. Ова генерација младих људи, која у избеглиштву није проживела само васпитно-образовно искуство него и једну врсту интеркултурне метаморфозе, давала је, након повратка у Србију, снажну подршку увођењу реформи и ширењу француске културе (Stikić, 2012).

Средње стручно образовање и настава страних језика

Основна структура образовног система у Србији током њеног периода егзистирања у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, односно у Краљевини Југославији, обухватала је четворогодишње основне школе, затим први циклус средњошколског нивоа кроз образовање у четворогодишњим нижим гимназијама или грађанским школама, други циклус образовања у вишим гимназијама или

средњим стручним школама, и студије на вишим и високим школама. За наше истраживање значајне су грађанске школе и средње стручне школе у којима су, осим ускостручних предмета, били заступљени и страни језици.

Настава страних језика у грађанским школама

Квалификоване у новој заједничкој држави као установе основног образовања, грађанске школе су тек почетком 30-их година добиле статус средњих школа у које су се уписивали ученици на узрасту од 12 година. У образовном систему нове краљевине, ове школе се појављују као наслеђе Аустроугарске монархије, тако да их је највише било на територији Војводине, док њихово оснивање у централној и Старој Србији почиње касних 20-их година. Током четворогодишњег образовања, ученици су стицали знања и развијали вештине потребне за трговинска, занатско-индустријска и пољопривредна занимања са главним циљем да се брже приступи професионализацији и да се задовоље потребе нижих слојева грађанског друштва, док је секундарни циљ био усмерен ка оспособљавању ученика за настављање образовања у средњим стручним школама. Један страни језик као наставни предмет био је обавезан током све четири године школовања, с укупним недељним фондом од 10 часова, односно 12 часова. За разлику од грађанских школа у Словенији, у којима је немачки језик био обавезан, или у Далмацији (италијански), наставни планови за школе у Србији омогућавали су избор између немачког и француског језика. Бројни школски извештаји сведоче да је немачки језик доминирао у војвођанским грађанским школама, док је француски језик увођен у тек осниване грађанске школе у централној и јужној Србији (Stikić, 2007).

Избор страног језика. Непосредно пре доношења првог наставног плана за грађанске школе, била је покренута дискусија о избору страног језика. Почетком 1921. године, војвођанско Удружење наставника грађанских школа поднело је Министарству просвете предлог наставног плана и програма који је дао предност немачком језику (Filajdić, 1926). Образложење оваког става није, међутим, полазило само с аспекта струке и објективних чињеница – „јер се у пракси много чује овај језик и јер у нашој непосредној близини живе Немци“ (Dimitrijević, 1926a: 131), него је имало и идеолошке основе – „зато што је више књига написано на немачком него, рецимо, на француском језику, (...) што су Германи озбиљан такмац и ривал Словенства, и јер је свем Словенству познат став немачког народа према целој људској цивилизацији“ (Dimitrijević, 1926b: 110). Овакво образложење, са релативно озбиљним недостацима који се тичу струке, вероватно је у свом неисказаном делу налазило оправдање да се запосли већ постојећи кадар, већином образован у предратном периоду за наставу немачког језика. Међутим, треба споменути чињеницу да је питање страног језика, као језика струке у грађанским школама, такође било дискутовано и у другим покрајинама тадашње државе и да је образложење увођења немачког језика имало сасвим јасне аргументе: „Ми још немамо своје индустрије ни велетрговине, с којима је и наш обрт у уској вези. У

колико и има у нашој држави индустријалних и велетрговачких предузећа, она су у туђинским рукама, чиновништво је у њима туђинско, које уредује страним језиком, понајвише њемачким. (...) Једва да та велика подuzeћа имаду покојег чиновника вјештог нашем језику, па је зато и нашем обртнику и трговцу лакше, ако с тим подuzeћима знаде и страним језиком у саобраћај доћи. (...) Још потребније је знање страног језика у случају наруџбе из иноземства. (...) Учење француског, енглеског и руског језика нема у грађанским школама практичне вриједности ради удаљености тих држава па и ради слабе упорабе тих језика у нашем трговачко-обртничком животу“ (August, 1926: 309, 311).

Наставни програми. Тек са програмом из касних 30-их година, његови редактори су прецизирали садржаје који су настави општег страног језика давали карактер и језика струке, и то почев од III разреда, будући да су прве две године школовања представљале једну врсту заједничких општих основа. С обзиром на изабрани смер, у трећој години образовања, која је истовремено била и трећа година учења страног језика, програми су препоручивали тематику својствену различитим привредним занимањима, мада је и општа тематика за све смерове обухватала теме из живота земљорадника, рибара, ловаца, занатлија и трговаца. Упутства за завршну годину била су веома кратка и скоро сасвим иста (*Nastavni plan za I, II, III i IV razred građanskih škola...*, 1926; *Nastavni plan za I, II, III i IV razred građanskih škola...*, 1936). Можемо констатовати да није био употребљен ниједан термин у смислу данашњег термина језик струке, али је јасно да је о томе постојала свест просветних власти, дакле једна примарна етапа наставе језика струке која је у случају грађанских школа дефинисана као „учење израза својствених различитим (привредним) занимањима“.

Уџбеници и страни језик струке. С обзиром на чињеницу да је нови, реформисани, програм објављен 1936. године, први уџбеници намењени настави француског језика у грађанским школама били су објављени касније, 1938. године. Њихов аутор, Божидар Весић, који је био шеф Одсека за наставу у грађанским школама, редиговао је у року од две године уџбенике за сва четири разреда грађанских школа, а придружио му се Марко Видојковић, са уџбеником за прву годину учења (Stikić, 2007). *Француска читанка за грађанске и средње школе* (Vesić, 1940), иако није успела да уђе у дужу употребу, садржи програмска упутства у вези са струком. Иако је уврстио десетак текстова у вези са занимањима, пољопривредним радовима и савременим средствима саобраћаја, аутор у уџбенику ипак није експлицитно наводио изразе својствене различитим привредним занимањима. Будући да је уџбеник истовремено био намењен и нижим гимназијама, његова тематика је имала у суштини једну општу оријентацију.

Настава страних језика у средњим стручним школама

Током међуратног периода настава се одвијала и у средњим стручним школама, од којих су најбројније биле трговачке и учитељске. Остале су биле

средње техничке и пољопривредне школе, богословије, уметничке школе и војна школа као саставни део војне академије. Страни језици су имали највећу важност у четворогодишњим трговачким школама, названим трговачке академије, будући да је било предвиђено учење два страна језика. Када је реч о учитељским школама, у којима је образовање трајало четири, односно пет година, био је заступљен само један страни језик током целог школовања – француски или немачки са фондом од три, односно два часа. Један од ова два страна језика био је заступљен током школовања на свим образовним профилима средњих техничких школа, осим на бродостројарском где су обавезни били енглески и италијански језик. Једина потпуна средња пољопривредна школа у Србији била је отворена у Ваљеву, с избором француског или немачког језика који, као ни у техничким школама, нису били заступљени на завршном испиту. У школама за образовање свештеника ученици су похађали наставу из два обавезна модерна страна језика (немачки и руски) са циљем да се допринесе развијању опште културе ученика (Stikić, 2007).

Трговачке академије. Оријентација наставних садржаја општег страног језика ка језику струке почињала је у трговачким академијама у другој години школовања уз препоруку да се уведу текстови у којима се даје дескрипција трговачких центара, пристаништа и банака, док је у III и IV разреду приоритет имала искључиво стручна тематика, односно пословна кореспонденција: писма о исплатама, писма о меницама и ефектима, писма о агентима и концесионарима, циркулари, тржишни извештаји и молбе за запошљавање (*Srednjoškolski zbornik III*, 1923; *Srednjoškolski zbornik V*, 1927).

Први уџбеник француског језика ког је Министарство одобрило за употребу у овим, тада нарочито цењеним средњим стручним школама била је *Француска читанка са граматиком* (1924) аутора Милорада Ћерића, професора Државне трговачке академије у Београду, који је исте године објавио и *Француско-српски речник банкарских, трговачких и саобраћајних израза*. Већ у предговору *Француске читанке* налазимо позиционирање садржаја наставе француског језика: „Намењујући овај уџбеник ученицима (...) циљ ми је био да их, упознавајући их постепено са граматиком, примењеном и на стручном штиву, уведем у познавање језика и стручних израза (...)“ Редигован на 153 странице, Ћерићев уџбеник садржи неколико целина: *Читање и изговор* (стр. 5-8), целина са 43 лекције (стр. 9-92), целина *Lecture pratique et morale* (стр. 93-135) и *Неправилни глаголи* (стр. 136-153). Лекције су биле тако конципиране да свака садржи краћу обраду неког граматичког правила и десетак реченица на француском језику искључиво на вокабулару струке, што је касније проширено увођењем одељка са реченицама на српском језику, сасвим извесно за потребе вежбања, и додатног текста на француском језику са питањима, углавном из домена трговине и индустрије, уз бројне примере из пословне кореспонденције. Друга велика целина уџбеника обухвата мноштво краћих ускостручних текстова.

Други уџбеник намењен превасходно трговачким академијама, *Француска трговачка кореспонденција*, објављен је 1927. године, а његов аутор је био Иван

Димитријевић, професор академије у пензији. Уџбеник има 110 страна, а приступ обради садржаја сасвим је другачији од Ђерићевог, и може се рећи да је то једна врста његове обимне допуне. Изостављена су граматичка објашњења и одељак са сврхом вежбања, као што су реченице за превођење или питања, односно лекција у класичној форми. Димитријевић се фокусирао на сегменте трговачке кореспонденције поделивши њене садржаје на десет тематских поглавља, од циркулара и писама о исплатама, преко писама о текућем рачуну до писама о чековима и меницама, којих је било више од 90 са додатком примера писама у форми одговора. Као засебне целине, овакви садржаји, које бисмо могли назвати кратким лекцијама, обухватили су текст на француском језику и краћу листу нових, непознатих речи са преводом на српски. У засебном поглављу уџбеника аутор је направио и листу уводних и завршних фраза које су коришћене у пословним писмима, као и листу скраћеница.

Важност страног језика у овим стручним школама потврђује и чињеница да су матуранти имали обавезу да на завршном испиту писмено и усмено полагају један језик по избору (*Pravilnik o radu, redu i nastavi u državnim trgovačkim akademijama*, 1927). Провера знања француског језика обухватала је превод једног кратког књижевног текста и једног трговачког писма као што су циркулари о отварању филијале, наруџбине, фактурисање и сл. (Stikić, 2007).

Занимљива је чињеница да је половином 20-их година у домену стручног образовања била извршена тзв. сепарација надлежности. Наиме, многе банке и предузећа су финансијски помагале развој стручног привредног образовања, будући да Министарство просвете није располагало довољним материјалним средствима. Из тог разлога све државне трговачке академије, трговачке школе, средње техничке школе и стручне занатске школе прешле су у надлежност Министарства трговине и индустрије (*Službeni deo*, 1927).

Учитељске школе. Ове, такође нарочито цењене, образовне установе у међуратном периоду прошле су фазу честих измена и допуна наставних планова и програма, као и продужетак од четворогодишњег до петогодишњег стручног школовања. Стручне теме су увођене у наставу страног језика током две завршне године образовања. Када је реч о француском језику, биле су препоручене тзв. педагошке читанке, уџбеници који су коришћени и у француским школама: *Les meilleures pages des écrivains pédagogiques* или *Les grands pédagogues*, као и Феријеова (Ferier) дела *L'école active* и *L'autonomie des écoliers* (*Privremeni nastavni plan za učiteljske škole u Kraljevini Jugoslaviji*, 1931).

Као одговор на потребу да ученици користе један уџбеник, Зорка Каралић, професор француског језика у женској учитељској школи у Београду, са специјализацијом на Институту за фонетику на Сорбони, припремила је збирку текстова педагошке тематике насловљену *Choix de lectures pédagogiques françaises* која је била одобрена 1932. године и употребљавана у многим учитељским школама, од Сомбора, Београда и Крагујевца до Шибеника (Stikić, 2007). Садржај уџбеника је распоређен на 109 страна, у форми једне целине од 50 текстова педагошке тематике,

без илустрација. Ове мање целине могу се сматрати и најједноставнијом формом лекције која, осим основног текста, обухвата одељак са списком издвојених нових речи и израза, без превода на српски, насловљен *Explications*, као и кратак одељак *Notice biographique* о раду и значајним делима аутора текста. Посматрано чак и у контексту нашег времена, ауторка је имала квалитетан приступ избору текстова и аутора. Прва трећина уџбеника обухвата текстове из дела француских писаца до Револуције (1789) који чине традицију и примарно наслеђе, претече педагошке науке, међу којима се истичу Монтењ, Фенелон, Ролен и Русо, док други део обухвата текстове педагошке тематике истакнутих француских историчара, филозофа и политичара XIX и самог почетка XX века, као што су били Фери (Ferry, 1832–1893) и Лавис (Lavissee, 1842–1922), закључно са Рибоом (Ribot, 1839–1916), оснивачем нове француске психолошке школе. И док су текстови ових аутора углавном слали морално-педагошке поруке, трећа целина уџбеника је била потпуно оријентисана ка тадашњој савременој педагошкој психологији, њеним научним проблемима и резултатима. Изузев француског психометристе Бинеа (Binet, 1857–1911), сви остали аутори изабраних текстова још увек су били професионално активни и истакнути научници, међу којима и Клапаред (Claparède, 1873–1940), швајцарски неуролог и психолог који је проучавао психологију детета, учење и неуропсихологију памћења, затим Феријер (Ferrière, 1879–1960), швајцарски педагог, оснивач научног правца Ново образовање (Nouvelle éducation), те Пајо (Payot, 1859–1939), француски педагог и професор са бројним значајним делима у области педагогије, од којих је већ прво *Образовање воље* (Education de la volonté, 1895) доживело велики успех и преведено на неколико језика. Француски језик ових текстова био је искључиво средство у процесу стицања стручних знања за обављање посла учитеља. У њима налазимо проблематику менталних тестова, однос меморије и интелигенције, могућности мерења меморије код ученика, подражавања, принципе новог образовања и нове, активне школе и њене методе, као и друге теме које су биле прецизиране програмима других наставних ускостручних предмета будућих учитеља и учитељица.

Наставни план и програм учитељских школа налагао је да се на тзв. учитељском дипломском испиту обавезно полаже, осим српског језика и стручних предмета, и страни језик на текстовима педагошке тематике. На писменом делу је превођен са француског један дужи текст уз употребу речника, док је на усменом делу захтеван превод непознатог текста без речника и његова граматичка анализа (Stikić, 2007).

Стручно усавршавање наставника страних језика

Овај аспект наставног рада није био развијан само путем тзв. угледних предавања, него и у форми обуке наставника на летњим семинарима организованим како за француски тако и за немачки језик. Ову врсту стручног усавршавања наставника француског језика организовао је, током више од једне деценије,

Француски институт у Београду, и то у сарадњи са професорима Семинара за француски језик и књижевност Филозофског факултета. Карактер ових стажева у својој основи је имао обнављање, утврђивање и делимично проширивање знања стечених на студијама, док је домен методике наставе био много мање заступљен. Проблематика страног језика струке није била разматрана (Stikić, 2009b). Међутим, стручно усавршавање, као што је то и данас случај, не реализује се само учествовањем на стручним семинарима, већ и тежњом да се континуирано буде у току са новим резултатима науке и струке, а што омогућава консултовање стручне периодике и других публикација. У међуратном периоду су управе свих основних и средњих школа имале обавезу да примају *Просветни гласник* који је, осим административних новости, објављивао и чланке о актуелним проблемима у настави (*Srednjoškolski zbornik IV*, 1925: 100). Иако је проблематика метода и методских поступака у настави страних језика веома често била дискутована и анализирана путем чланака објављиваних у домаћим стручним часописима, као што је био *Гласник (Југословенског) професорског друштва*, страни језик струке и његови наставни садржаји су изузетно ретко били предмет стручних расправа.

Учитељске школе су имале, осим ученичких, и наставничке библиотеке које нису располагале књигама само педагошке тематике на страним језицима, већ су примале и периодичку, дневну штампу из Француске (новине *L'Europe Nouvelle, Journal des débats*). Учитељска школа у Ужицу је, на пример, имала засебну наставничку библиотеку формирану искључиво од дела на француском језику. Осим релативно великог броја публикација на страним језицима, наставничке библиотеке трговачких академија су располагале и савременим специјализованим часописима и извештајима из домена трговине, индустрије и банкарства, као што су *Bulletin de la Banque Nationale du Royaume de Yougoslavie* и *Bulletin mensuel des renseignements frigorifiques*, док су поједине школе биле претплатници чак десетак специјализованих часописа на француском, немачком и енглеском језику (Stikić, 2007).

Закључак

Изложене чињенице и њихова анализа доводе до закључка да је у средњим стручним школама међуратне Србије, нарочито у трговачким академијама и учитељским школама, настава страних језика, односно француског, имала карактеристике наставе страног језика струке. Иако наставним програмима није био прецизиран њен циљ, програмски садржаји језика струке били су евидентни. За разлику од грађанских и учитељских школа, чији су наставни програми дали кратке смернице означавањем области струке која треба да доминира током одређене године учења језика, наставни програми трговачких академија давали су много детаљнија упутства. У међуратном периоду још увек није било употребе термилошке синтагме језик струке или неке друге, нити су редактори наставних програма располагали инхерентном терминологијом, осим врло ретких напомена,

као што су „изрази својствени различитим занимањима“. Они су крајем периода били препоручени за разраду у уџбеницима грађанских школа, али њихови аутори то нису експлицитно реализовали у настави француског језика. Страни језик струке доминирао је општим страним језиком у трговачким академијама употребом наменски редигованих уџбеника који су у завршним годинама били потпуно оријентисани ка француском језику трговачке кореспонденције, а чије је савладавање омогућавало и полагање датог предмета на матурском испиту. Када је реч о учитељским школама, две завршне године наставе француског језика биле су посвећене проучавању текстова педагошке тематике која је половином међуратног периода концентрисана у посебном уџбенику оријентисаном углавном на актуелна теоријско-практична питања из домена педагогије и педагошке психологије. Ова врста знања стеченог на француском језику била је проверавана током полагања учитељског дипломског испита. У међуратном периоду је методичка постдипломска обука наставника била релативно маргинализована, и то у оквиру летњих стажева Француског института у Београду. Нова знања професори страних језика могли су, евентуално, да стичу путем консултовања специјализованих часописа, извештаја и других публикација којима су располагале наставничке библиотеке.

Када је реч о даљим истраживањима развојних форми средњошколске наставе страних језика струке, постоји још неколико сасвим прецизних тема које се односе на период до Другог светског рата. То је, пре свега, настава француског језика у нижој школи Војне академије која се одвијала у другој половини XIX века и током међуратног периода, а чији ће резултати бити условљени евентуално сачуваном архивском грађом и могућношћу прибављања и консултовања још неких релевантних докумената. Такође, није расветљена ни проблематика елемената струке у настави француског језика средњих стручних школа с краја XIX века, мада је сасвим извесно да та врста истраживања неће бити обимна, јер је у датом периоду немачки језик доминирао, а и руски језик је имао већу важност. Неопходна су и истраживања развоја високошколске наставе страних језика струке у међуратном периоду. О томе постоји више података у вези са наставом француског језика на Вишој педагошкој школи и Економско-комерцијалној високој школи у Београду (Stikić, 2007), док је за детаљније истраживање садржаја наставе у овим установама потребно анализирати евентуално сачуване архивске документе.

Констатоване и анализирани чињенице у вези са наставом француског као страног језика струке која се одвијала у стручним школама Србије пре скоро читавог једног века показују да је професионална усмереност ове врсте образовања дубоко прожела наставу страних језика дајући јој прагматичан карактер. Њена интензивирани прагматична оријентација нарочито је била евидентна у завршним годинама школовања, што, у ствари, упућује на закључак да је тадашње стручно образовање умногоме захтевало специјализована знања и у домену наставе страних језика. Када је реч о савременим средњим стручним школама у Републици Србији, на образовним профилима је заступљен претежно један страни језик који има статус *општеобразовног предмета*, са фондом од два

часа недељно. Већ на основу саме ове квалификације јасно је да настава страних језика нема стручни, односно професионални фокус, те омогућава развијање извесних нелагодних рефлексија о њеној сврси. Оне су у извесној мери ублажене у ретким стручним школама у којима се уче два страна језика, од којих овај други има већи недељно-годишњи фонд и статус *стручног предмета*. Без обзира на ту чињеницу, наставни програми прописују процентуално занемарљив број часова посвећен стручним садржајима који тек у завршној години учења страног језика почињу да оправдавају добијени статус. Из наведених разлога, потребно је да програмски предвиђени језичко-стручни садржаји буду много више заступљени, дакле да доминирају општим језичким садржајима, те да на тај начин процес учења страних језика буде више усклађен са крајњим циљем датог стручног усмерења. То ће истовремено представљати и важан мотивациони фактор за све оне ученике који своју професионалну будућност назире у оквиру струке за коју се и школују, без обзира на то да ли је реч о њиховом запослењу са средњом стручном спремом или о настављању образовања на универзитету.

Извори

- August, S. (1926). Potreba stranog jezika kao naučnog predmeta u građanskim školama. *Građanska škola*, Br. 10, 307-319.
- Dimitrijević, T. (1926a). Građanske škole su nam u krizi. *Građanska škola*, Br. 5, 129-135.
- Dimitrijević, T. (1926b). Gresi i nedostaci današnje srednje škole (S obzirom na praktičnu vrednost građanskih škola). *Građanska škola*, Br. 6, 109-112.
- Filajdić, M. (1926). Promene i kritike nastavnog plana i programa u građanskim školama. *Građanska škola*, Br. 3, 84-86.
- Nastavni plan za I, II, III i IV razred građanskih škola u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca za šk. god. 1926/27.* (1926). Beograd: Ministarstvo prosvete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.
- Nastavni plan i program za I, II, III i IV razred građanskih škola u Kraljevini Jugoslaviji* (1936). Beograd: Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije.
- Pravilnik o radu, redu i nastavi u državnim trgovačkim akademijama* (1927). Beograd: Ministarstvo trgovine i industrije.
- Privremeni nastavni plan za učiteljske škole u Kraljevini Jugoslaviji* (1931). Beograd: Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije.
- Službeni deo* (1927). Prosvetni glasnik, Službeno glasilo Ministarstva prosvete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.
- Srednjoškolski zbornik III* (1923). Beograd: Ministarstvo prosvete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.
- Srednjoškolski zbornik IV* (1925). Beograd: Ministarstvo prosvete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.
- Srednjoškolski zbornik V* (1927). Beograd: Ministarstvo prosvete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.
- Vesić, B. (1940). *Francuska čitanka za srednje i građanske škole*. Beograd: Izdavačka knjižarnica Tome Jovanovića i Vujića.

Литература

- Dubois, J., Giacomo, M., Guespin, L., Marcellesi, C., Marcellesi, J. B. & Mevel, J. P. (2002). *Dictionnaire de linguistique*. Paris : Larousse.
- Galisson, R. & Coste, D. (1976). *Dictionnaire de didactique des langues*. Paris: Hachette.
- Lerat, P. (1995). *Les langues spécialisées*. Paris: Presses universitaires de France.
- Mangiante, J. M. & Richer, J. J. (2014). Avant-propos. *Points Communs (Recherches en didactique des langues sur objectifs spécifiques)*. No. 1, 3-5.
- Şerbănescu, S. (2013). Autour du langage spécialisé en langue étrangère. In *From Management Culture to Cultural Management (Conference Proceedings)* (pp. 323-341) . Santa Monica: Josh Jones Publisher Epub Bud,. Retieved Decembar 12, 2014 from the World Wide Web https://www.academia.edu/8372674/Autour_du_langage_sp%C3%A9cialis%C3%A9_en_langue_%C3%A9trang%C3%A8re
- Stikić, B. (2005). Du maître de français au professeur de français en Serbie du 19e siècle. *Les Documents pour l'Histoire du Français Langue Etrangère ou Seconde*, No. 33-34, 187-196.
- Stikić, B. (2007). *Nastava francuskog jezika u Srbiji 1918-1941* (doktorska disertacija). Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Stikić, B. (2009a). Formiranje nastavnika francuskog jezika pri Francuskom institutu u Beogradu. *Nasleđe*, God. 6, Br. 13, 195-206.
- Stikić, B. (2009b). Počeci srednjoškolske nastave francuskog jezika u Srbiji. U V. Lopičić i B. Mišić Ilić (ur.) *Jezik, književnost, identitet* (str. 237-248). Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu.
- Stikić, B. (2012). *Usvajanje stranog jezika u specifičnom kontekstu: francuski jezik i Srbi u Prvom svetskom ratu*. Novi Sad: Akademska knjiga.

Подаци о аутору

Биљана Стикић је стручни сарадник – истраживач на Природно-математичком факултету Универзитета у Новом Саду.

E- mail: biljanasarastikic@gmail.com